

УДК 330.82:334**Кузнєцова Т. В., к.е.н., професор, Сіпайло Л. Г., к.е.н., доцент**

(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

**ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ МОТИВУВАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Обґрунтовано доцільність впровадження в технологічний процес підприємств екологічних інноваційних технологій. В статті розкрито сутність поняття «мотивування екологізації інноваційної діяльності». Запропоновано основні напрямки мотивації екологізації інновацій промислового підприємства.

Ключові слова: мотивація, екологічна інновація, екологізація інноваційної діяльності.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку промислових підприємств мотивація і стимулювання інноваційної діяльності все більше набуває пріоритету в розвитку національної економіки. Позиція кожної окремої країни визначається не лише забезпеченістю основними видами стратегічних матеріальних ресурсів, але і безпосередньо залежить від здатності підприємств створювати й ефективно використовувати нові знання, виступаючи необхідною умовою успішної конкуренції і економічного зростання. Слід зазначити, що рух на шляху інноваційного розвитку можливий лише за наявності сприятливих умов для ефективної реалізації накопиченого інноваційного потенціалу країни і його подальшого нарощування, побудови дієвого механізму стимулювання інноваційних процесів в промисловості.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження екологічно орієнтованих інноваційних процесів та фінансових інструментів їх мотивування знайшли відображення у працях таких науковців, як В. Александрова, О. Балацький, В. Божкова, О. Веклич, В. Геєць, С. Ілляшенко, М. Крупка, О. Лапка, В. Маєвський, Л. Мельник, В. Паламарчук, О. Прокопенко, І. Синякевич, О. Теліженко, В. Трегобчук, Л. Федулова, О. Фіщенко, Є. Хлобистова, В. Школи, І. Шовкун та ін. У працях цих вчених достатньо глибоко опрацьовані теоретичні та науково-методичні засади стимулювання та мотивування екологізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Проведений

аналіз вже існуючих наукових праць з питань мотивування екологізації інновацій показав, що нині актуальним є поглиблення концептуальних основ удосконалення механізму екологізації інноваційної діяльності промислового підприємства в частині вибору інструментів мотивування інноваційної активності підприємств.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування економічної доцільності мотивування екологізації інноваційної діяльності.

Основні результати дослідження. Розрізняють такі поняття, як мотив і стимул, які не є тотожними, але досить часто в літературі вживаються як рівнозначні. Стимул (від латинського stimulus – жало, погонялка) – по аналогії з мотивом, також означає спонукання до дії, але при цьому стимули виконують роль важелів дії або носіїв «роздратування», що викликають дію певних мотивів [1, С. 87]. Вони завжди пов'язані з впливом ззовні. Таким чином, стимулювання виступає одним із засобів, за допомогою якого можливо здійснювати процес мотивування. Стимули (зовнішні спонукання) лише покликано збудити мотиви (внутрішні спонукання), наприклад, у керівництва та працівників підприємств.

Просування на ринок екологічних інновацій відбувається під впливом множини інтересів суб'єктів ринку, основними з яких можна вважати споживачів, виробника, суспільні та державні інститути. Під мотивами, що спонукають суб'єкт господарської діяльності впроваджувати технологічні інновації природоохоронного спрямування, розуміється ступінь реалізації цим суб'єктом потреби збереження довкілля шляхом здійснення ним інноваційної діяльності, а також сумісність зовнішніх та внутрішніх умов, які викликають його активність і визначають спрямованість дій у цьому напрямку [2].

Мотиви підприємства, щодо екологізації власної інноваційної діяльності, формуються внутрішніми та зовнішніми чинниками, між котрими існує зворотній зв'язок. Внутрішні чинники мають суб'єктивний характер, визначаються потребами та інтересами підприємства у реалізації ним екологічно спрямованих інноваційних проєктів (результати досліджень, розробок та проєктно-пошукових робіт, які проводяться на підприємстві, його маркетингову діяльність та організацію виробництва, наявну внутрішню систему стимулювання, а також спостереження та відстеження тенденцій розвитку у технологічній та екологічній сфері).

Мотивування екологізації інноваційної діяльності – це сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених методів, форм, інструментів впливу на еколого-інноваційний розвиток з метою спонукання промислові підприємства постійно оновлювати продукцію, техніку та технологічні процеси використовуючи екологічні інновації. Оновлен-

ня техніко-технологічної бази може базуватися як на результатах власних нововведень, отриманих на своїх підприємствах, так і на основі придбаних на ринку ліцензій, патентах, технологіях. Його основними елементами виступають прямі й непрямі методи державної мотивації, які реалізуються у формі інвестування, кредитування, лізингу, страхування, оренди та інших, а також правове, нормативне й інформаційне забезпечення.

У процесі обґрунтування концептуальних положень щодо мотивування напрямків управління інноваційною сферою авторами охарактеризовано основні стримуючі чинники мотивації екологізації інноваційної сфери (таблиця).

Таблиця

Характеристика основних стримуючих чинників мотивації
інноваційної діяльності

Чинники	Характеристика чинників
1. Організацій- ний чинник	Відсутність у більшості господарюючих суб'єктів підрозділів (лабораторій, господарств, центрів й ін.), які спеціалізуються на інноваційній продукції свого підприємства й досконало знають інноваційну сферу внутрішнього й зовнішнього ринків
2. Людський чинник (кадровий потенціал)	Нестача професійних фахівців у сфері патентування ліцензійної продукції, знання ринку нових технологій на рівні основних конкурентів і партнерів
3. Соціально- психологічний чинник	Прагнення більшості управлінських і виробничих працівників машинобудівних підприємств до збереження психологічного комфорту, в основі якого лежить відсутність ризику, пов'язаного завжди з інноваціями; традиції централізованої планової економіки отримувати розпорядження «зверху» замість ініціації нововведень «знизу»
4. Економічний (фінансовий) чинник	Нестача, часто відсутність стартового капіталу у самих авторів нововведень для освоєння нової продукції і одержання наступного ринкового ефекту для її реалізації
5. Правовий чинник	Недосконалість правового поля в інноваційній сфері, у якому всі учасники інноваційного процесу мали б приблизно рівновигідні економічні умови прямої економічної винагороди за свою працю

Примітка. Побудовано автором на основі [3]

Суть такого підходу полягає в тому, що зниження дії будь-якого стримуючого чинника створює передумови активізації інноваційної

діяльності, оскільки інноваційні процеси промислових підприємств гальмуються наявністю саме стримуючих чинників.

Напрямки мотивування екологізації інноваційної діяльності підприємства можна розділити на такі групи [4]:

1. Мотивування споживання екологічних товарів. Необхідно стимулювати активізацію використання екологічних інновацій. Активізація таких процесів полягає в тому, що буде забезпечено платоспроможний попит на екологічні товари (на новий продукт чи на новий вид послуг, на нову технологію, нову форму організації або управління) зі сторони споживчого сектору.

2. Мотивування виробництва екологічних товарів. Звичайно, попит на екологічні товари задовольняється виробництвом таких товарів. Пропозиція на екологічні інновації включає екологічно збалансовану нову продукцію, що пропонує до продажу виробничий сектор, а також об'єкти промислової власності.

3. Мотивування впровадження інноваційних розробок. Для того, щоб виробити новий екологічний товар, необхідно стимулювати товаровиробника з метою мотивації до впровадження екологічних розробок.

4. Мотивування розробки екологічно спрямованих інноваційних проектів. Саме з розробки екологічно орієнтованих інноваційних проектів починається життєвий цикл екологічного товару. Економічна ефективність та екологічність виготовлених товарів значною мірою залежить від якості й фундаментальності екологічних розробок.

Виділяють такі напрями мотивування екологізації інноваційної діяльності промислових підприємств:

1. Екологізація промислового виробництва за рахунок впровадження в технологічний процес інноваційних екологічних технологій, а саме:

- в сфері контролю та моніторингу за забрудненнями навколишнього середовища, включаючи біотехнології очищення стічних промислових вод і повторного їх використання у виробничому процесі;

- в сфері очисних технологій, що зменшують рівень забруднення навколишнього середовища пересувними та стаціонарними джерелами;

- в сфері екологічно чистих та ресурсозберігаючих технологічних процесів: новітні виробничі процеси, що здійснюють менші забруднення навколишнього середовища або більш ефективно використовують природні ресурси;

- в сфері впровадження інноваційного устаткування для утилізації промислових відходів;

- в сфері реалізація інноваційних розробок в галузі збереження природної відновлюваної енергії.

2. Мотивування здійснення екологічно спрямованих організаційних інновацій, а саме: введення організаційних інноваційних методів та систем управління для удосконалення та впровадження технологій охорони навколишнього середовища в процесі виробництва, впровадження нових методів організації екологічно чистого виробництва, маркетингу екологічно чистої продукції, систем управління, нових фінансових інструментів і методів, нових форм активізації персоналу, тобто:

- екологічне управління та системи ревізії: формальні системи екологічного управління, що делегують обов'язки з виміру, повідомлення та контролю за проблемами матеріального використання природних ресурсів та викидів забруднюючих речовин;

- управління зв'язками між компаніями для створення замкнутого кола із запобігання забрудненню природного середовища в результаті створення ланцюжка цінностей тощо.

3. Впровадження інноваційних продуктів чи послуг, що передбачають екологічні переваги: нові чи екологічно покращені.

4. Здійснення і використання екологічних маркетингових інновацій:

- інноваційні методи і прийоми просування екологічно чистої продукції на ринок;

- інновації у сфері розподілу екологічно чистої продукції;

- екологічно-ефективна інноваційна товарна політика.

5. Впровадження екологічних системних інновацій: альтернативні системи виробництва та споживання, що є більш екологічні, ніж існуючі та несуть радикальні зміни у виробничі технології, знання, організаційні процеси, товарні та інфраструктурні інновації, поведінку споживачів тощо [5, С. 35].

Серед методологій визначення стратегічних напрямків мотивування екологічно спрямованого інноваційного розвитку доцільно згадати ті, що враховують екодеструктивний вплив на довкілля впродовж всього життєвого циклу інновації [6], базуються на визначенні бюджетної та загальноекономічної ефективності, враховують основні економічні результати впровадження певного напрямку.

Узагальнення зазначених та інших підходів пропонують інші автори [7, С. 73], що виділяють два основні шляхи екологічно спрямованої трансформації: напрям «екоефективності», що концентрує увагу на технологічних інноваціях як основному засобі мінімізації негативного впливу на довкілля та «метод системних змін», який базу-

ється на розумінні підприємництва як частини загальної еколого-соціо-економічної системи.

Аналіз природно-ресурсного та економічного потенціалу у співставленні з наявними тенденціями розвитку ринку екологічних товарів (виробів та послуг) дав підстави визначити такі напрями розвитку малого і середнього бізнесу на базі екологічних інновацій:

1. Створення із залученням працівників університетів та науково-дослідних інститутів мережі закладів венчурного бізнесу, інжинірингових фірм, які можуть доводити розробки екологічних інновацій науковців, викладачів та студентів до вигляду придатного для комерційного використання. У перспективі можливе формування технополісу чи науково-виробничої агломерації, проте це потребуватиме залучення до співпраці великих підприємств.

2. Виробництво екологічно-чистої промислової продукції. Підприємства Поліського економічного району мають значний потенціал для розвитку промисловості: природні ресурси, трудові ресурси, розвинена мережа транспортних шляхів, сусідство з країнами Європейського Союзу та ін.

3. Переробка відходів лісового господарства, деревообробки, сільського господарства на екологічно чисті паливні елементи для систем індивідуального опалення. Використання таких технологій не тільки дозволить розвивати екологічне чисте виробництво, але й значно покращити ситуацію із забезпеченням вітчизняними енергоносіями.

4. З метою вирішення ключових екологічних проблем підприємств Поліського економічного району, пов'язаних із неефективним поводженням з відходами, запобігання накопиченню небезпечних відходів у місцях їх складування, підвищення ефективності повторного використання відходів, сприяння зниженню негативного впливу відходів на довкілля і здоров'я людей, необхідно мотивувати здійснення наукових розробок переробки та повторного використання відходів промисловості в якості джерела енергії, сировини й інше та впровадження їх в промисловості. На сьогодні основним способом видалення твердих побутових відходів є їх захоронення на сміттєзвалищах, більшість з яких не відповідають санітарно-екологічним вимогам. Значна частина звалищ у сільських населених пунктах є стихійними, розміщені у водоохоронних зонах, не мають обвалування та інших засобів захисту довкілля. Ситуацію ускладнює відсутність на регіональному рівні ефективної системи збору та сортування окремих видів відходів як вторинної сировини. На цей час лише близько 0,20 % усіх вторинних ресурсів задіяно у господарському обороті. Як результат, на сміттєзвалища потрапляє значна кількість мате-

ріалів, які мають високу ресурсну цінність та підлягають переробленню (скло, папір, пластик, текстиль).

5. Оскільки більшість промислових підприємств використовують застаріле та матеріаломістке обладнання, необхідно передбачити мотиви для технологічного оновлення устаткування, зокрема промисловості будівельних матеріалів, лісогосподарського комплексу, деревообробних підприємств за рахунок впровадження сучасних енергоефективних технологій використання місцевих сировинних ресурсів, використання технологій поглибленої переробки сировини та обладнання промисловими підприємствами, а саме:

- впроваджувати енерго- та ресурсозберігаючі інноваційні технології, розширяти обсяги використання місцевих енергетичних матеріалів (торф, відходи деревини та сільського господарства, інші вторинні ресурси) та місцевих водних ресурсів (міні-ГЕС);

- розширити сферу використання природних ресурсів та забезпечити зростання обсягів випуску продукції каменепереробних підприємств, виготовленої за сучасними інноваційними технологіями;

- забезпечити розвиток виробництва сучасних будівельних і оздоблювальних матеріалів за допомогою екологічно чистих технологій та виробничих процесів;

- сприяти оновленню основних засобів та налагодженню нових енергоефективних виробництв в хімічній галузі;

- забезпечити поглиблену переробку деревини на підприємствах деревообробної промисловості та розширення асортименту продукції;

- освоїти прогресивні технології, забезпечити випуск високоякісної екологічно-безпечної харчової продукції при мінімальних затратах енергії, сировини та матеріалів;

- підвищити рівень використання потужностей підприємств легкої промисловості, наростити обсяги конкурентоспроможних вітчизняних виробів;

- залучити промислові підприємства до створення спільних виробництв з випуску інноваційної продукції машинобудування.

Висновки. Отже, з метою створення мотивації промислових підприємств фінансувати здійснення і впровадження екологічних інновацій необхідно створити та популяризувати сприятливий для інвестора імідж підприємств. Повинен бути сприятливий інвестиційний клімат, який би передбачав створення відповідних умов для залучення інвестицій, а саме: формування пропозицій земельних ділянок та майна для потенційних інвесторів; сприяння розвитку регіональ-

ного фондового ринку; розвиток інфраструктури підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності (фінансово-кредитні, страхові установи, лізингові компанії, консультативні організації); сприяння залученню коштів вітчизняних та іноземних інвесторів для реалізації екологічних регіональних проектів і програм; сприяння створенню індустріального та технологічного парків; залучення коштів вітчизняних та міжнародних інноваційно-інвестиційних організацій для реалізації першочергових інвестиційних проектів у галузі енергозбереження, комплексного використання природних сировинних ресурсів, впровадження сучасних інформаційних технологій, виконання природоохоронних заходів за рахунок екологічних інновацій. Це далеко не повний перелік напрямів екологічно-орієнтованого інноваційного розвитку, їх реалізація дозволить забезпечити зайнятість населення, реалізувати потужний науковий та інтелектуальний потенціал науки та освіти підприємств як певного регіону, так і країни в цілому.

1. Фіщенко О. М. Формування механізму мотивації інноваційної діяльності підприємства / О. М. Фіщенко // Вісник Запорізького нац. ун-ту. Економічні науки. – 2010. – № 3(7). – С. 84–92. **2.** Прокопенко О. В. Екологізація інноваційної діяльності: мотиваційний підхід: монографія / О. В. Прокопенко. – Суми : Університетська книга, 2008. – 392 с. **3.** Мотиваційний механізм в системі управління інноваційної сфери : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / Г. В. Оганезова; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2006. – 19 с. **4.** Прокопенко О. В. Мотиваційний механізм інноваційного розвитку: складові та стан його ринкової структури / О. В. Прокопенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 1. – С. 167–175. **5.** Прокопенко О. В. Методичні основи вибору напрямів екологічно спрямованого інноваційного розвитку на різних рівнях. Розд. 1. Економіка природокористування і еколого-економічні проблеми / О. В. Прокопенко // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 1. – С. 34–39. **6.** Прокопенко О. В. Соціально-економічна мотивація екологізації інноваційної діяльності: [монографія] / О. В. Прокопенко. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – 395 с. **7.** Хлобистов Є. В. Екологічне підприємництво в Україні: можливості інноваційного розвитку та проблеми стимулювання / Є. В. Хлобистов // Проблеми управління інноваційним підприємництвом екологічного спрямування : [монографія] / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Університетська книга, 2007. – С. 73–90.

Рецензент: д.е.н., професор Сазонець І. Л. (НУВГП)

**Kuznietsova T. V., Candidate of Economics, Professor,
Sipailo L. H., Candidate of Economics, Associate Professor** (National
University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

ECONOMIC EXPEDIENCY OF GREENING INNOVATION ACTIVITY MOTIVATION OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Soundly the expediency of implementation in the manufacturing process enterprise ecological innovation technologies. In the article reveals the essence the concept of «motivate greening innovation activity». Propouse the main directions of motivation greening innovation of industrial enterprises.

***Keywords:* motivation, ecological innovation, greening innovation.**

Кузнецова Т. В., к.э.н., профессор, Сипайло Л. Г., к.э.н., доцент
(Национальный университет водного хозяйства и
природопользования, г. Ровно)

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТЬ МОТИВИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Обоснована целесообразность внедрения в технологический процесс предприятий экологических инновационных технологий. В статье раскрыта сущность понятия «мотивирование экологизации инновационной деятельности». Предложены основные направления мотивации экологизации инноваций промышленного предприятия.

***Ключевые слова:* мотивация, экологическая инновация, экологизация инновационной деятельности.**
